

شناسایی ویژگیهای معلمان دارای سواد صلح از دیدگاه صاحب نظران

زهره طهماسبی^۱ • دکتر کورش فتحی واجارگاه^۲ • دکتر باقر انصاری^۳ • دکتر اسداله عباسی^۴

چکیده:

هدف پژوهش حاضر، شناسایی ویژگیهای معلمان دارای سواد صلح بود. رویکرد حاکم بر این پژوهش کیفی بود که برای پاسخ دادن به سؤالات پژوهش و متناسب با ماهیت موضوع پژوهش، از میان روشهای متفاوت کیفی، روشهای کتابخانه‌ای و نظریه داده‌بنیاد انتخاب شد. ابزارهای گردآوری داده‌ها اسناد، منابع مکتوب و مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته بودند. شرکت‌کنندگان در پژوهش اساتید دانشگاه، فعالان حوزه آموزش صلح و نیز معلمان دوره متوسطه اول شهر تهران بودند. پژوهشگر با انجام دادن پانزده مصاحبه به اشباع نظری رسید. تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی در نسخه کلاسیک نظریه داده‌بنیاد از طریق کدگذاری و در سه مرحله کدگذاری باز، محوری یا نظری و کدگذاری انتخابی، انجام شد. برای اطمینان از روایی پژوهش نیز از روش بازبینی اعضا و بررسی همکاران پژوهشی استفاده شد. بر اساس نتایج این پژوهش، مهم‌ترین ویژگیهای معلمان دارای سواد صلح در دو مضمون اصلی طبقه‌بندی شد که شامل باورهای بنیادی در زمینه صلح و ویژگیهای شخصیتی است. بر این اساس، معلمانی که سواد صلح داشته باشند باید به دیگران، محیط زیست، طبیعت و زیبایی احترام بگذارند، اعتقاد درونی به صلح داشته باشند و برای برقراری صلح پایدار تلاش کنند. این گروه از معلمان باید تلاش کنند تا مهارتهای لازم را برای توسعه سواد صلح در اختیار دانش‌آموزان قرار دهند. معلمی که سواد صلح دارد باید انتقاد‌پذیر باشد و در عین حال مهارتهای کافی برای نقد منصفانه و واقعی کسب کند و از گفتگو و مذاکره به‌مثابه ابزاری برای تعامل و حل مشکلات اساسی بهره بگیرد و دانش‌آموزان را برای استفاده مناسب از این ابزار ترغیب کند.

کلید واژگان: سواد صلح، معلمان، نظریه داده‌بنیاد، ویژگیها

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۶/۵

این مقاله مستخرج از رساله دکتری نویسنده اول است.

۱. دانشجوی دکتری گروه تربیت و مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۲. استاد گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) ..... Email: K-fathi@sbu.ac.ir
۳. دانشیار گروه حقوق، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
۴. استادیار گروه علوم تربیتی، واحد تهران جنوب، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

امروزه با ظهور و رشد سیستم‌های تسلیحات اتمی، جوامع فراصنعتی-امپریالیستی و تعارض میان آنها، تخریب‌های زیست‌محیطی در سطح بین‌المللی، ثابت شده که مردم عادی و حتی ساکنان نقاط دورافتاده از آثار این تغییرات و رخدادها مصون نبوده و مجموعه این وقایع، جهان را به سمت سراسیمگی پیش برده است. بر این اساس امروزه صلح مفهومی کاربردی در زندگی روزمره به‌شمار می‌رود. واژه صلح^۱ از دیدگاه مردمان و جوامع گوناگون، معانی متفاوتی دارد. به عبارت روشن‌تر، برداشته‌ها و تعبیر افراد از این واژه، از متغیرهای متعددی تبعیت می‌کنند که در کانون این متغیرها عوامل فرهنگی و سیاسی قرار دارند و این تکثر متغیرها در تکثر جوانب مفهوم گسترده و وسیع صلح دلالت دارد (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۲). از مجموع آرا و نظریات اندیشمندان حوزه صلح چنین بر می‌آید که صلح همواره در ارتباط با چیزی معنا پیدا می‌کند و برای فهم دقیق صلح باید دست‌کم، پنج نوع رابطه را مورد توجه قرار داد که عبارت‌اند از: ۱. رابطه فرد با خودش، ۲. رابطه فرد با دیگران، ۳. رابطه گروه‌ها با همدیگر، ۴. روابط افراد و گروه‌ها با دولت، ۵. روابط بین‌الدولی و بین‌المللی.

بهترین نتیجه فرایند بلوغ فردی و اجتماعی بشر صلح است و در بستری به وجود می‌آید که نیازهای بشری برآورده شده باشند. بشر در کنار نیاز به بقا و امنیت، نیاز دارد در جست‌وجوی آزادی، عدالت، به هم پیوستگی، معنا، هدف و راستی باشد (راهنماییات، ۱۳۹۵). ماریا مونته‌سوری^۲ (۱۹۴۹) می‌گوید: اگرچه آنچه معمولاً از صلح استنباط می‌شود، پایان بخشیدن به خشونت و جنگ «صلح منفی» است، اما صلح واقعی، ترویج و اعتلای عدالت و عشق در میان انسانها و ایجاد دنیایی بهتر است تا در آن هماهنگی، همسانی و توافق حاکم باشد (فتحی و اجارگاه و اسلامی، ۱۳۸۷) و با وجود همه تفاوتها در انسانها، زمینه پرهیز از خشونت و حل ستیزه هموار شود.

امروزه ستیزه به محیط آموزشی نیز راه یافته است. محیط آموزشی اولین اجتماع رسمی است که کودک پس از خانه در آن پای می‌گذارد (راهنماییات، ۱۳۹۵). جانسون و جانسون^۳ (۲۰۱۰) معتقدند که بسیاری از کودکان و نوجوانان وقتی که وارد مدرسه می‌شوند ممکن است عادت کرده باشند نخستین راهبرد برخورد با ستیزه‌ها را خشونت بدانند، در حالی که باید به آنان آموخت چگونه ستیزه‌ها را به گونه‌ای سازنده اداره کنند. از این رو راه‌حل مناسب برای رسیدن به صلح، آموزش است؛ آموزشی که بتواند تحولی عمیق در شعور بشری ایجاد کند. از نظر چپل^۴ (۲۰۱۲) صلح در سطح فردی، اجتماعی و جهانی دارای سه عنصر اصلی است که باید در آموزش آن مورد توجه قرار بگیرد. اولین عنصر درک دقیق جهان و جایگاه ما انسانها در آن است. دومین عنصر کلیدی صلح مجموعه‌ای از مهارت‌ها و عادات است. سومین و آخرین

1. Peace
2. Montessori
3. Johnson, D. W. & Johnson, R. T.
4. Chappell

عصر آن نیز توسعه تعدادی از ظرفیتهای قبیل همدردی، آگاهی، خیال‌پردازی و امیدواری است. توسعه این ظرفیتهای کمک می‌کند تا افراد جامعه مهارتهای اصلی زندگی را یاد بگیرند (چپل، ۲۰۱۲). هدف اصلی آموزش صلح، برقراری صلح میان انسانها، روابط میان-فردی، گروهها، کشورها، جوامع و فرهنگهاست. این آموزهها با پرورش و تقویت دانش، مهارتها، نگرشها و ارزشهایی که سبب تغییر رفتار می‌شوند، دانش‌آموزان را قادر می‌سازد تا از کشمکش، هم از نوع آشکار و هم از نوع ساختاری، ممانعت کنند و تضادها را به‌صورت صلح‌آمیز حل کنند (زمانی کوخالو و همکاران، ۱۴۰۰). از این‌رو با گسترش روزافزون جایگاه صلح در آموزش، نقش مدارس و معلمان در پیشبرد اهداف آموزش صلح برجسته‌تر می‌شود و در آموزش و توسعه مهارتهای مربوط به صلح نقشی مؤثر ایفا می‌کنند، به‌ویژه که در سند تحول بنیادین به‌منزله یکی از مهم‌ترین اسناد بالادستی نظام تعلیم و تربیت، بر کسب ویژگیها و تواناییهای متعدد معلمان تأکید شده تا بتوانند پاسخگوی نیازهای نسلهای جدید و امروزی باشند (جاویدان و همکاران، ۱۳۹۷). سواد صلح^۱ یکی از آنهاست که معلمان باید برای کسب آن برنامه‌ریزی کنند. با توجه به اینکه بخشی از سواد صلح به‌واژه سواد مربوط می‌شود و نیز واقعیت‌های کنونی جهان بیش از هر چیز نشان‌دهنده ضرورت ایجاد تغییر و تحولات در جوامع کنونی برای دستیابی به اهداف و مقاصد، نیازمند گسترش انواع سواد در میان افرادند و با تحولات اخیر در جوامع، انسان امروز، علاوه بر سواد عمومی نیازمند یادگیری انواع سواد، مانند سواد مالی، سواد علمی، سواد اجتماعی، سواد دیجیتال، سواد رسانه‌ای، سواد اطلاعاتی و سواد فرهنگی است. سواد چیزی بیش از توانایی خواندن و نوشتن است. همچنان‌که در بیانیه یونسکو برای دهه سواد سازمان ملل این‌گونه تعریف شده است: «سواد یعنی دانستن و نحوه برقراری ارتباط در جامعه و فعالیت‌های اجتماعی، ارتباطات اجتماعی در خصوص دانش، زبان و فرهنگ» (یونسکو، ۲۰۱۱). با این اوصاف سواد یعنی کسب توان بالقوه که با یادگیری مؤثر و استفاده از صورت‌های ساختارمند اجتماعی ارتباطات همراه است. سوادی که بر محور ساختارهای اجتماعی و بر گفتمانها، عملکردها و شرایط فرهنگی استوار باشد، توسعه را در پی دارد که در تعامل و همراهی و کسب تجربه در بافتار رسانه‌ها به‌دست می‌آید. به‌طور کلی، در پژوهشهای متعدد در حوزه آموزش صلح و معلمان به‌جایگاه نظام آموزشی و معلم در پیشبرد اهداف صلح اشاره شده است. برای نمونه یوکو^۲ و همکاران (۲۰۱۵)؛ به نقل از مرزوقی و همکاران، (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «ترویج آموزش صلح برای ایجاد تغییرات رفتاری در مدارس متوسطه عمومی»، دریافتند که رابطه‌ای مثبت میان ترویج آموزش صلح و تغییرات رفتاری برای مهار کردن خشونت، پرخاشگری و درگیری در میان دانش‌آموزان وجود دارد. فلاح‌نودهی (۱۳۸۸)، در پژوهش خود با عنوان «بررسی مؤلفه‌های آموزش صلح یونسکو در اسناد و مدارک جمهوری اسلامی ایران: سند چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران، اهداف کلی آموزش و پرورش ایران، اهداف

1. Peace literacy
2. Uco

دوره متوسطه» نتیجه گرفت که در سند چشم‌انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران، مؤلفه‌های حقوق بشر و دموکراسی، تعاون و همبستگی و حفظ فرهنگها دارای بیشترین فراوانی‌اند.

زینال‌پور و همکاران (۱۳۹۴)، به نقل از تیغ‌بخش و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «تحلیل محتوای کتب علوم اجتماعی در ارتباط با مفاهیم حقوق بشر»، نشان داده‌اند که در کتابهای درسی علوم اجتماعی توجهی یکسان به مفاهیم حقوق بشر نشده است. بیشترین ضریب اهمیت به ترتیب مربوط به مؤلفه‌های تشکیل حکومت و مشارکت در اداره جامعه، آزادی عقیده، حق حیات و حق امنیت اجتماعی بوده و کمترین ضریب اهمیت (در حد صفر) به ترتیب مربوط به مؤلفه‌های آزادی و امنیت شخصی، حق مالکیت، حق آزادی اجتماعی، حق اشتغال به مشاغل عمومی، حقوق اقلیتها، حقوق زنان و حقوق کودکان است.

همچنین ناگت^۱ (۲۰۱۴)؛ به نقل از فیروز‌کمیثانی، (۱۳۹۳)، در پژوهشی با عنوان «طراحی برنامه آموزش صلح در ایرلند» اشاره می‌کند که امروزه آموزش و پرورش و در رأس آن معلمان نقشی اساسی در توسعه گفت‌وگو و حل تعارضات دارند. آموزش مذاکرات سازنده از طریق گفتگو در مدارس، درک تعاملات بین‌المللی، رفع درگیریهای خشونت‌آمیز و افزایش اعتماد ملی و بین‌المللی از جمله اصول اساسی است که می‌بایست در فلسفه آموزش صلح مدارس طراحی و تبیین شود. بنابراین برای انجام دادن این نقش حساس، معلمان باید ویژگیها، تواناییها و مهارتهای مرتبط با صلح را داشته باشند. به عبارت دیگر سواد صلح را در سطوح بالاتر کسب کنند. سواد صلح، مقوله صلح را نه تنها فقط به عنوان یک هدف، بلکه به مثابه مجموعه‌ای از مهارتهای عملی در نظر می‌گیرد که به ما امکان می‌دهد صلح واقع‌بینانه را در زندگی خودمان، جوامع، میان کشورها و در نهایت جهان توسعه دهیم. سواد صلح به ما کمک می‌کند تا ظرفیتهای انسانی خود را برای همدلی، وجدان، استدلال و امید واقع‌بینانه توسعه دهیم. از آنجا که درک ما از صلح به اندازه درک ما از وضعیت انسانی است، سواد صلح چارچوبی قدرتمند و واقع‌بینانه برای درک معنای اصلی انسان بودن، ریشه و علل خشونت، ماهیت صلح، تشریح آسیبها از قبیل آسیبهای دوران کودکی، نژادی و آسیبهای جنگی ارائه می‌کند. در دنیایی که بسیاری از راه‌حلهای پیشنهادی صرفاً علایم سطحی ناملایمتها و مشکلات را برطرف می‌سازد، سواد صلح به مردم می‌آموزد که چگونه راه‌حلهایی را ایجاد کنند تا ریشه اصلی مشکلات انسانی را التیام بخشند. در دوره‌ای که بشریت توانایی فناورانه را برای نابودی خود به کار گرفته است، سواد صلح به معنای سواد زنده ماندن است (چپل، ۲۰۱۸). به‌طور کلی سواد صلح را می‌توان به مثابه مجموعه‌ای از مهارتهایی در نظر گرفت که با استفاده از آنها می‌توان این نیازهای غیر جسمانی را به روشهای سالم برآورده کرد. همچنین صلح را می‌توان مانند ظرفیتهایی در نظر گرفت که باید برای تحقق بخشیدن به این مهارتها توسعه یابند. اگر سواد صلح به درستی درک و اجرا شود، به پیشرفت و ترویج تمامی اهداف توسعه پایدار جهانی کمک

1. Nuget

می‌کند (بنیاد صلح عصر هسته‌ای^۱، ۲۰۱۹).

ظرفیتهای سواد صلح به‌طور طبیعی در کودکان وجود دارند، اما باید براساس برنامه‌هایی توسعه یابند و تقویت شوند. زبان، استدلال و نظم مهم‌ترین ظرفیتهای سواد صلح هستند که باید در آموزش عمومی مورد توجه قرار بگیرند (بنیاد صلح عصر هسته‌ای، ۲۰۱۹). لذا اهمیت نظام آموزشی برای توسعه مهارتها و سواد صلح بیش از پیش آشکار می‌شود و نظام آموزشی باید مسئولیت اصلی را در این زمینه به دوش بگیرد و معلمان به‌منزلهٔ عنصری اصلی در این مسیر نقش کلیدی دارند. براین اساس از آنجا که می‌توان سواد صلح را به‌مثابهٔ مجموعهٔ مهارتها در نظر گرفت، معلمان برای کمک به تحقق بخشیدن به اهداف صلح و نیز کمک به آموزش صلح باید مجموعه‌ای از این ویژگیها را داشته باشند. لذا پژوهش حاضر با تمرکز بر این سؤال اصلی انجام می‌گیرد که معلمان دارای سواد صلح باید چه ویژگیهایی را داشته باشند؟

■ روش پژوهش

رویکرد حاکم بر این پژوهش کیفی است که متناسب با ماهیت موضوع پژوهش و هدف آن، از میان روشهای گوناگون کیفی، روش کتابخانه‌ای و روش نظریه داده‌بنیاد انتخاب شده است. در مرحله اول کلیه اسناد و مدارک موجود در زمینه سواد صلح و ویژگیهای معلمان برخوردار از آن مورد مطالعه قرار گرفته است. یعنی پایه‌های تئوریک و مبانی نظری در منابع، متون داخلی و خارجی شامل کتابها، مقالات، پژوهشهای انجام شده در داخل و خارج از کشور و سایتهای اینترنتی مرتبط با موضوع، بررسی و اطلاعات لازم گردآوری شد. همچنین از آنجا که پژوهشی به‌طور مستقیم در زمینهٔ این موضوع انجام نگرفته است و پژوهشگران تلاش می‌کنند تا با بهره‌گیری از دیدگاههای صاحب‌نظران این حوزه به نتایجی جدید در این موضوع دست یابند، لذا روش حاضر برای اجرای این پژوهش انتخاب شده است. در این روش با استفاده از داده‌ها، نظریه‌ای تکوین می‌یابد که این نظریه، یک فرایند یا پدیده را تبیین می‌کند. لذا از آنجا که در این زمینه پژوهشی انجام نگرفته، روش نظریه داده‌بنیاد برای انجام دادن پژوهش حاضر به کار رفته است. یکی از مهم‌ترین پیش‌فرضها برای به‌کارگیری این روش، سیر پژوهشگر در میدان نظری مربوط به موضوع است. به‌عبارت‌دیگر فرد باید به حساسیت نظری دربارهٔ این موضوع دست پیدا کند. روش نظریه داده‌بنیاد دارای نسخه‌های متعددی است که عبارت‌اند از: نسخه کلاسیک، نسخه نظام‌مند، ساختن‌گرا، تحلیل موقعیت و تحلیل ابعاد (فراستخواه، ۱۳۹۵) که براساس هدف پژوهش حاضر از نسخه کلاسیک (گلیزر) استفاده شده است. مهم‌ترین تفاوت نسخه نظام‌مند با کلاسیک در نحوه ارائهٔ نظریه تدوین شده است. نسخه نظام‌مند برای تجزیه تحلیل داده‌ها چارچوب عمومی معرفی می‌کند که به مدل پارادایمی معروف است اما نسخه کلاسیک هرگونه چارچوب از پیش تعیین‌شده را رد می‌کند.

1. Nuclear Age Peace Foundation (NAPF)

● نمونه و روش نمونه‌گیری

در پژوهش حاضر، آثار و منابع مکتوب و صاحب‌نظران و پژوهشگران مرتبط با این حوزه به‌عنوان منابع گردآوری داده در نظر گرفته شده که با روش نمونه‌گیری هدفمند و در دسترس انتخاب شده‌اند. در واقع علاوه بر منابع مکتوب، شرکت‌کنندگان در پژوهش استادان دانشگاه، فعالان حوزه آموزش صلح و نیز معلمان دوره اول متوسطه شهر تهران بودند. نمونه‌های پژوهش با روش هدفمند انتخاب شدند و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با آنان انجام گرفت. پژوهشگر با انجام دادن پانزده مصاحبه به اشباع نظری رسیده است. طبق تعریف، زمانی که تمام منابع پژوهش، اطلاعات مشابه و تکراری را در اختیار بگذارند، به اشباع رسیده‌ایم. یک معیار برای کشف رسیدن به اشباع، تکرار داده‌های قبلی است، به طوری که پژوهشگر مدام با داده‌هایی مواجه می‌شود که تکرار می‌شوند. در این پژوهش نیز محقق از این معیار برای اثبات دستیابی به اشباع نظری بهره گرفته است.

اطلاعات بیشتر درمورد شرکت‌کنندگان در پژوهش در جدول شماره ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. مشخصات مصاحبه‌شوندگان

کد مصاحبه شونده	مدرک تحصیلی	سابقه فعالیت (استاد دانشگاه یا فعال حوزه صلح یا معلم)
۱	فوق لیسانس	۱۵ سال، فعال حوزه و عضو انجمن مطالعات صلح، مؤلف ۵ کتاب در حوزه صلح و مترجم ۵ کتاب
۲	فوق لیسانس	۲۹ سال معلم، کارشناس خبره
۳	فوق لیسانس	۳۱ سال معلم و کارشناس خبره
۴	فوق لیسانس	۲۸ سال معلم
۵	دکتری	۳۲ سال معلم و کارشناس خبره
۶	دکتری	بالاتر از ۳۰ سال، استاد دانشگاه و کارشناس خبره و مؤلف کتاب در زمینه آموزش صلح
۷	دکتری	استاد دانشگاه، کارشناس خبره و پژوهشگر فعال در حوزه صلح و چندفرهنگی
۸	دکتری	۳۰ سال مدرس دانشگاه و فعال حوزه صلح و عضو انجمن مطالعات صلح و مؤلف کتاب آموزش صلح
۹	دکتری	بالاتر از ۳۰ سال، استاد دانشگاه و کارشناس خبره
۱۰	دکتری	۱۰ سال مدرس دانشگاه و کارشناس خبره و رساله در زمینه صلح
۱۱	دکتری	۲۰ سال، مدرس دانشگاه و کارشناس خبره
۱۲	دکتری	۳۰ سال، مدرس دانشگاه و کارشناس خبره
۱۳	دکتری	۲۷ سال، معلم و کارشناس خبره
۱۴	دانشجوی دکتری	۲۵ سال، کارشناس خبره
۱۵	دکتری	۱۵ سال، استاد دانشگاه و کارشناس خبره و مؤلف کتاب در زمینه آموزش صلح

● شیوه گردآوری و تحلیل داده‌ها

ابزارهای گردآوری داده‌ها در این پژوهش مطالعه اسناد، منابع مکتوب و نیز مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته بودند که داده‌های موردنیاز از این طریق گردآوری و تحلیل شدند. منابع مکتوبی که با موضوع پژوهش مرتبط بودند از مجلات، کتابها و سایت‌های گوناگون شناسایی و بررسی شدند. تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی در نسخه کلاسیک نظریه داده‌بنیاد با استفاده از کدگذاری و در سه مرحله کدگذاری باز، محوری یا نظری و کدگذاری انتخابی است که در نسخه کلاسیک نسبت به نسخه نظام‌مند تا حدودی متفاوت است.

یکی از چالش‌های پژوهشگران کیفی، اطمینان از صحت و درستی داده‌ها است. برای حصول اطمینان از قابلیت وابستگی داده‌های پژوهشی به‌نظر مصاحبه‌شوندگان، پژوهشگر پس از انجام دادن مصاحبه و پیاده‌سازی متن مصاحبه و خلاصه‌سازی و استنتاج از متن، متن اصلی مصاحبه و چکیده نظرهای هر یک از مصاحبه‌شوندگان را به آنها ارائه داد. هر یک از مصاحبه‌شوندگان پس از مطالعه و اعمال اصلاحات، صحت آنها را تأیید کردند. به دلیل رعایت ملاحظات اخلاقی و محرمانه ماندن نام افراد، تأییدیه متن اصلی و چکیده هر مصاحبه از سوی مصاحبه‌شوندگان در فایل مستندات پژوهش نگهداری می‌شود.

علاوه بر آن، در این پژوهش برای اطمینان از روایی پژوهش و اطمینان از صحت داده‌ها، اقدامات زیر انجام گرفته است:

- **بازیابی اعضا:** چهار نفر از افراد مصاحبه‌شونده و صاحب‌نظر که در زمینه موضوع تخصص کامل داشته و صاحب‌نظر بوده‌اند، با در نظر گرفتن مراحل کدگذاری، مقوله و کدهای محوری را به همراه مفاهیم اولیه بررسی کرده و نظرات خود را ارائه داده‌اند. پژوهشگر نیز اصلاحات لازم را براساس همین نظرات در تجزیه و تحلیل داده‌ها انجام داده است.
- **بررسی همکار:** به کمک چهار نفر از اساتید و پنج نفر از دانشجویان دکتری به بررسی کدگذاری پرداخته شد و دیدگاهها و نظرات آنها در تدوین الگوی نهایی مدنظر قرار گرفت.
- **مشارکتی بودن پژوهش:** در تحلیل و تفسیر داده‌ها به‌طور همزمان از افرادی به‌عنوان همکار و دستیار کمک گرفته شد.

■ یافته‌های پژوهش

برای پاسخ دادن به سؤال پژوهش، داده‌های لازم با مطالعه اسنادی و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته از شرکت‌کنندگان در پژوهش گردآوری شده است. داده‌های گردآوری شده با روش کدگذاری تجزیه و تحلیل شده‌اند. نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها در قالب جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. نتایج تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها با استفاده از کدگذاری باز، نظری و انتخابی

نمونه گزاره‌ها	منبع	کدهای انتخابی، نظری و باز	
● معلمی که سواد صلح دارد صلح‌شناس و صلح‌دوست است.	۱۵،۷،۸	صلح‌شناسی	باورهای بنیادی در ارتباط با صلح
● صلح یعنی وجود آرامش درونی و بیرونی، فردی که رفتارهای تنش‌زا ندارد و رفتاری عاطفی دارد و به دیگری احترام می‌گذارد.	۳،۴	احترام به دیگری	
● به محیط زیست احترام می‌گذارد، زیبایی طبیعت را برای زندگی مهم می‌داند و انسانها را در احترام گذاشتن سوا نمی‌کند.	۱،۳،۴،۸	احترام به طبیعت و زیبایی	
● معلم به دانش‌آموزان اجازه آزادی بیان بدهد تا آزادانه عقاید خودشان را ابراز کنند.	۲،۳،۵	اعتقاد به آزادی بیان	باور نسبت به انسانیت و آزادی
● انسان‌دوستی رکن اصلی در آموزش صلح است. سواد صلح برای نیل به اهداف آموزش صلح، انسان‌دوستی را به‌عنوان یکی از اصول بنیادی در نظر می‌گیرد.	۳،۴،۸،۱۲	انسان‌دوستی	
● صلح با خود یا صلح درونی از ویژگیهای معلمان برخوردار از سواد صلح است.	۱۱،۵،۸	صلح درونی	ویژگیهای شخصی
● همه افراد برای او قابل احترام‌اند و انسانها را در احترام گذاشتن سوا نمی‌کند. معلمی که سواد صلح دارد، یعنی در عین اعتماد به نفس، عزت نفس دارد.	۳	اعتماد به نفس	
● معلمی می‌تواند دارای سواد صلح باشد که نقش خود را در جهان بشناسد، خودشناسی او کامل شده باشد.	۳،۶	خودشناسی	
● تعهد و احساس مسئولیت که هدف اولیه آموزش صلح است، مستلزم یک تربیت اخلاقی عمیق است.	۴،۱۲	تعهد و احساس مسئولیت	
● معلمی که سواد صلح دارد توانایی لازم را برای ایجاد توازن بین ابعاد مختلف شخصیت خویش کسب می‌کند.	۱	توازن بین ابعاد وجودی	

نمونه گزاره‌ها	منبع	کدهای انتخابی، نظری و باز	
● معلم دارای سواد صلح هر روز در حال یادگیری است به خود اجازه خشونت نمی‌دهد، صبور و مهربان است، از جایگاه خطی‌ری که دارد آگاه است.	۳،۵،۶	پرهیز از خشونت	ویژگی‌های فردی
● برخورداری از مهارت‌های ارتباطی از شاخص‌های معلمان برخوردار از سواد صلح است.	۳	مهارت‌های ارتباطی	ویژگی‌های شخصیتی
● شخصی که دارای سواد صلح است به‌نظر من از هویت‌زدایی از انسان‌های دیگر پرهیز می‌کند و کاری نمی‌کند که انسان‌ها از خود دچار خودبیگانگی شوند.	۱،۳،۵،۶	رفتار مسالمت‌آمیز با دیگران	
● در مطالعات صلح هم راه‌هایی جستجو می‌شود تا کیفیت رابطه را از وضعیت غیرانسانی، غیرمسالمت‌آمیز، ناعادلانه، خشونت‌آمیز و غیر سازنده به مسالمت‌آمیز و عادلانه تبدیل کند.	۱،۳،۵،۶	رفتار مسالمت‌آمیز با محیط اطراف	
● در مرحله اول معلمی که گام در حوزه صلح گذاشته است به حرفه خود علاقه‌مند است، وظیفه‌شناس است.	۴	وظیفه‌شناسی	
● نقش الگویی معلم با توجه به رفتارهایی که از خود بروز می‌دهد در سواد صلح مهم است.	۶،۷	نقش الگویی در محیط کار	
● از ویژگی‌های دیگر یک معلم که از سواد صلح برخوردار است داشتن فهم مذاکره و گفتگو برای حل مشکلات است.	۲،۳،۵	فهم مذاکره و گفتگو	تفکر انتقادی
● برخورداری از روحیه پرسشگری اصلی‌ترین ویژگی معلمان صلح‌پیشه است.	۲	روحیه پرسشگری	
● معلمی که سواد صلح دارد انعطاف‌پذیر است (در فکر و عمل)، تصلب فکری ندارد، تعصب بیجا ندارد.	۲،۵	انعطاف‌پذیری	

در جدول شماره ۲، مهم‌ترین ویژگی‌های معلمان دارای سواد صلح در قالب دو مضمون کلی شامل باورهای بنیادی در زمینه صلح و ویژگی‌های شخصیتی ارائه شده است که در این بخش این ویژگی‌ها و مؤلفه‌های فرعی آنها، با نمونه‌هایی از مصاحبه شرکت‌کنندگان در پژوهش، تبیین می‌شوند.

♦ باورهای بنیادی دربارهٔ صلح

بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران و شرکت‌کنندگان در پژوهش، یکی از مؤلفه‌های مهم سواد صلح به‌ویژه در میان معلمان اعتقادات و باورهای بنیادی آنهاست که در دو مقوله محوری شامل باور نسبت به صلح و باور نسبت به انسانیت و آزادی طبقه‌بندی می‌شوند.

از شایستگی‌های مهمی که این گروه از معلمان باید داشته باشند، باورها و اعتقادات بنیادی آنها از قبیل انسان‌دوستی و صلح‌شناسی است. مصاحبه‌شونده شماره ۸ این ویژگیها را این چنین تبیین کرده است:

«معلمی که سواد صلح دارد یا یک معلم صلح‌پیشه، این ویژگیها را می‌تواند و باید داشته باشد: صلح‌شناس است، صلح‌دوست است و بشر‌دوست است، انعطاف‌پذیر است (هم در فکر و عمل)، تصلب فکری ندارد و تعصب بیجا ندارد، خودرأی نیست، عاشق طبیعت و زیبایی و هنر است، با تفاوتها و تنوعها در فکر و فرهنگ و عقیده آشنا است و به آنها احترام می‌گذارد، همه‌جانبه‌نگر است، نگاه صفر و صدی ندارد، عمیق است، سطحی‌نگر نیست، قادر است مسائل را از زاویه دید دیگران (دیگری) بنگرد».

وی همچنین در این مورد ادامه می‌دهد:

«همچنین می‌داند که وظیفه او فقط آموزش خواندن و نوشتن نیست. چیزی که شاید خیلی از معلمها این طوری فکر کنند یا خیلی از نظامهای آموزشی آن طوری از شون بخواهد که وظیفه آنها فقط آن نیست و داشتن سواد رسانه و و تکنولوژیهای ارتباطی برای استفاده از آن در آموزش صلح یکی از ویژگیها و شایستگیهایی است که یک معلم صلح‌پیشه یا معلمی که سواد صلح دارد، لازم است که داشته باشد».

شرکت‌کننده شماره ۱۱ نیز یکی از مهم‌ترین شایستگیهای معلمان سواد صلح را پایبندی به اصول و آموزه‌های صلح می‌داند و در این زمینه اظهار می‌کند:

«معلمی که سواد صلح دارد ابتدا خود به آموزه‌های صلح پایبند است و مهارتهای صلح در او نهادینه و درونی شده و به آن باور عمیق دارد. سپس تلاش می‌کند در همه ابعاد کاری خود آن را اجرا و عملی کند».

شرکت‌کننده شماره ۷ به صلح‌شناسی معلمان اشاره می‌کند و این ویژگی را مورد تأکید قرار می‌دهد و می‌گوید:

«سواد صلح در یک عبارت خیلی کوتاه می‌توانیم بگوییم که عبارت است از صلح‌شناسی؛ یعنی کسی سواد صلح دارد که صلح‌شناس باشد، یا به عبارت دیگر فهم موضوع صلح داشته باشد، یعنی بداند که صلح چیست و چه ابعدی دارد، از چه عواملی تأثیر می‌پذیرد و بر چه عواملی تأثیر می‌گذارد؟ یا به عبارت دیگر عوامل برهنه زنده صلح چیست؟».

وی در زمینه صلح‌شناسی و آشنایی با ابعاد صلح به‌عنوان یکی از ویژگیهای معلمان ادامه می‌دهد:

«کسی که سواد صلح دارد، یک معلم، اگر این اطلاعات را داشته باشد به‌صورت نسبی به صلح‌شناسی رسیده است. سواد صلح به‌نظر من یعنی فهم درستی از صلح داشتن با ابعاد و زوایای مختلف صلح و پیشینه صلح و مجموعه طرح و برنامه‌های آموزش و تحقق صلح اتفاق افتاده آشنا باشد، همچنین عوامل تهدیدکننده صلح و برهم زنده صلح یا به عبارت دیگر ریشه‌های جنگ و خشونت با اینها آشنایی داشته باشد؛ می‌توانیم بگوییم او دارای سواد صلح است.»

◆ ویژگیهای شخصیتی

یکی دیگر از مضامین اصلی این پژوهش ویژگیهای شخصیتی است. هر چند که سواد صلح از طریق آموزش توسعه می‌یابد اما ویژگیهای شخصیتی نیز نقشی مؤثر در آن دارند. سواد صلح از طریق گسترش و تعمیق مدل‌های آموزشی در یادگیری اجتماعی بر انواع آسیبها (تروما) از قبیل آسیبهای دوران کودکی، آسیبهای ناشی از جنگ و صدمات نژادی و نیز پیوند میان این موارد و سایر موانع اجتماعی تأکید می‌کند که مانعی برای آموزش فراگیر و عادلانه به‌شمار می‌روند.

◆ خصوصیات فردی

شرکت‌کننده شماره ۶ به پرهیز از خشونت اشاره می‌کند و این ویژگی را چنین ترسیم می‌کند:

«مؤلفه دیگر سواد صلح شناختن ریشه‌ها و زمینه‌های جنگ و منازعه است اعم از عوامل فردی روان‌شناختی، عوامل اجتماعی مثل فقر و فساد و ظلم و بی‌عدالتی؛ عوامل فکری، فرهنگی و اعتقادی هم بخش دیگری از مؤلفه‌های سواد صلح می‌تواند باشد. همچنین انواع خشونت، خشونت فکری ساختاری مستقیم آنجا گفتیم توی صلح، صلح فرهنگی، ساختاری، مستقیم، در خشونت هم به همین ترتیب تقسیم‌بندی از آقای یوهان گالتونگ است انواع خشونت را تقسیم می‌کند به فکری ساختاری و مستقیم. کسی که سواد صلح دارد از جمله مؤلفه‌هایی که لازم است که بدانند همین انواع خشونت است یعنی خشونت فکری را بعضیها متوجه نیستند یا خشونت ساختاری را متوجه نیستند. بیشتر خشونت مستقیم و عینی را می‌بینند و روی آن در واقع زوم می‌کنند در حالی که خشونت‌های پنهانی مثل خشونت‌های فکری و خشونت‌های ساختاری خیلی مهم‌ترند و اینها خشونت‌های مستقیم را می‌سازند، بنابراین در مقوله‌های انواع صلح ابعاد صلح و ریشه‌ها و زمینه‌های جنگ و خشونت هر کدام مؤلفه‌هایی بود که عرض کردم.»

شرکت‌کننده شماره ۱۲ معتقد است که براساس آموزش‌هایی که باید برای دانش‌آموزان تدارک ببینیم باید شایستگیهای معلمان را تعریف کنیم. وی اهداف آموزشی را که به‌دنبال آن، این شایستگیها در معلمان توسعه یابند، این چنین بیان کرده است:

«دانش‌آموزان نیاز دارند در آموزشهای مدرسه‌ای فرصتهایی برای به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران در خصوص مسائل اجتماعی در سطح محلی، ملی و جهانی در اختیار داشته باشند تا از این طریق روحیه حقیقت‌جویی، عدالت‌خواهی، حق‌طلبی، تکلیف‌مداری، دعوت‌گری، مذاکره، انصاف و نوع‌دوستی و پذیرفتن مسئولیت الهی خود در قبال نوع بشر خصوصاً محرومان و مستضعفان را پرورش دهند. آنان باید بتوانند ویژگیهای تمدن و فرهنگ ایرانی اسلامی و تأثیر آن در توسعه جامعه بشری را درک کرده و نقش خود را در جهان امروز برای حفظ و ارتقای موقعیت و جایگاه ایران در بین کشورهای منطقه و در سطح جهان بشناسند. آموزش تعامل مسئولانه با جامعه و مسائل آن و نیز ارتقای شایستگیها برای اصلاح دین‌مدارانه مسائل زندگی فردی و جمعی از کارکردهای مهم این حوزه است. قلمرو این حوزه شامل درک موقعیت و ابعاد آن در بعد زمان (گذشته، حال، آینده)، مکان (خانه، محله، شهر، کشور، زمین، کیهان)، عوامل طبیعی (محیط طبیعی، محیط زیست)، عوامل اجتماعی (ساختارها و نهادهای اجتماعی، هنجارها، رفتارها و روابط انسانی، قراردادهای و تعامل آنها)، آمایش سرزمین، درک چگونگی حاکمیت سنتهای الهی بر زندگی انسان در طول تاریخ و کسب مهارتهای اجتماعی (مهارت در فعالیتهای گروهی، توسعه روابط انسانی، بردباری، وفاق و همدلی و مسالمت‌جویی، نوع‌دوستی و... رعایت حقوق و انجام تکالیف) و اقتصادی (مهارتهای اقتصادی، صرفه اقتصادی، داد و ستد، تولید، توزیع، مصرف و قناعت) به‌عنوان یک عضو مسئول جامعه ایران اسلامی است.»

مصاحبه‌شونده شماره ۱۰ نیز این مساله را از منظر خود تبیین کرده است. وی در این زمینه می‌گوید:

«همه اون مؤلفه‌هایی که در بالا اشاره شد به‌نظر من باید معلمان دارا باشند. در حرفه معلمی بحث ارتباطات و روابط خوب داشتن مهم است که در سواد صلح هم این موارد باید باشد. برخورداری از مهارتهای ارتباطی کلامی و غیر کلامی بسیار مهم است. خود فرد باید به لحاظ شخصیتی آرام و عاطفی باشد. البته نه اینکه احساساتی کامل نه منظور من انسان آرام و منطقی باشد. انسان‌دوستی در اولویت اول قرار بگیرد. از مهارتهای معلمی آگاهی کامل داشته باشد. انتقادپذیر و خودش پرسشگر باشد. تفاوت‌های فردی بین افراد را مورد توجه قرار دهد. احترام به عقاید و تفاوت سرلوحه وی قرار بگیرد.»

◆ تفکر انتقادی

مصاحبه‌شونده شماره ۲ در مورد شایستگیهای معلمان برخوردار از سواد صلح این چنین می‌گوید:

«یکی از ویژگیها تفکر انتقادی است، یعنی یک معلم می‌تواند منتقدانه، نه مغرضانه فکر کند. براساس این دیدگاه انسان‌دوستانه خودش نسبت به زندگی برای خلق دنیای عادلانه با دیگران همکاری می‌کند. از ویژگیهای دیگر معلمی که از سواد صلح برخوردار است داشتن فهم مذاکره

و گفتگو برای حل مشکلات و داشتن روحیه همکاری، سازگاری، دیگرپذیری، خلاقیت داشتن، بینش جهانی، آشتی‌طلبی و روحیه پرسشگری است».

علاوه بر آن شرکت‌کنندگان در پژوهش معتقدند که برخورداری از مهارت‌های تفکر انتقادی زمینه را برای کسب مهارت‌های صلح در معلمان فراهم می‌کند. مصاحبه‌شونده شماره ۳ در این زمینه اظهار می‌کند: «مهارت انتقاد و تقدیر کردن منصفانه یکی از مهارت‌های سواد صلح است. معلمانی که این مهارت‌ها را دارا هستند، از سواد صلح برخوردارند».

به این ترتیب مهم‌ترین ویژگیهای معلمانی که از سواد صلح برخوردارند در شکل شماره ۱ نمایش داده شده است:

شکل ۱. ویژگیهای معلمان دارای سواد صلح

■ بحث و نتیجه گیری ■

هدف پژوهش حاضر شناسایی ویژگیهای معلمان دارای سواد صلح از دیدگاه صاحب نظران بود که با استفاده از داده‌های گردآوری شده و تجزیه و تحلیل آنها، ویژگیهای مورد نظر تبیین شدند. به‌طور کلی باسواد بودن در زمینه صلح شامل درک این مسائل است که نژادپرستی، تبعیض جنسیتی و سایر اشکال بی‌عدالتی ساختاری، چگونه توانایی ما را برای دیدن این مسئله تحت تأثیر قرار می‌دهد که ما انسانها علاوه بر اینکه نیازهای جسمی مانند غذا، سرپناه و ایمنی داریم، نیازهای غیرجسمی مانند تعلق، هدف و خودارزشی نیز داریم که باید برآورده شوند. سازوکارها و عملکردهای بی‌عدالتی ما را از دیدن کامل این عناصر مهم و مشترک بشر باز می‌دارد. علاوه بر آن سواد صلح مستلزم درکی دقیق‌تر از آثار روانی آسیبها و موقعیت‌یابی آسیبها در زمینه نیازهای غیر جسمانی است (چپل، ۲۰۱۷). چپل با پشت سر گذاشتن سلسله مراتب نیازهای اساسی انسان نشان می‌دهد که انسان علاوه بر نیاز به غذا و سرپناه، نیازهای اساسی و غیرجسمی مانند تعلق، هدف و خودارزشی نیز دارد. امروزه فعالیت در جهت عدالت ساختاری اغلب معطوف به توزیع کالاهای اساسی و رفع نیازهای جسمی شده است. با وجود این مردم جوامع به شدت از فقر و بی‌عدالتی ساختاری رنج می‌برند. با این حال وقتی که به نیازهای غیرجسمی فرد توجه نمی‌شود و این نیازها تأمین نمی‌شوند بر تأمین نیازهای جسمی نیز تأثیر می‌گذارند و موجب گسترش فقر مادی و بی‌عدالتی می‌شوند (کلاف، ۲۰۲۱). مهارتها و ظرفیتهای سواد صلح به‌طور منظم باید براساس برنامه‌های آموزشی شناسایی و تقویت شوند. بی‌شک بدون تسلط بر مهارتهای مربوط به صلح، ظرفیتهای سواد صلح نیز توسعه پیدا نمی‌کنند و همواره در شخصیت فرد به‌صورت نامتعادل قرار می‌گیرند. هرچند که این مهارتها و ظرفیتهای ممکن است در شخصیت فرد به‌طور طبیعی وجود داشته باشند، اما این مهارتها و ظرفیتهای بدون برنامه‌های مدون آموزشی قطعاً تضعیف خواهند شد (بنیاد صلح عصر هسته‌ای، ۲۰۱۹). سواد صلح چارچوبی عملی، واقع‌بینانه و در دسترس برای درک نیازهای اساسی انسان فراهم می‌کند. سواد صلح، صلح را به‌عنوان مجموعه‌ای از مهارتها می‌داند. مجموعه مهارتهای سواد صلح ما را قادر می‌سازد تا نیازهای روحی خود را به شیوه‌های سالم برآورده کنیم، فقر مادی و معنوی را کاهش دهیم، مسائل و مشکلات اساسی جامعه را ریشه‌یابی کنیم و برای حل آنها راه‌حل ارائه دهیم. در نهایت اینکه صلح واقع‌بینانه را در زندگی شخصی، جامعه و در کل جهان برقرار سازیم. بر این اساس معلمانی که در مدارس فعالیت می‌کنند و وظیفه دشوار آموزش مهارتهای مربوط به صلح را به‌عهده می‌گیرند، باید شایستگیهای ویژه‌ای را داشته باشند. یکی از راهبردهای توسعه سواد صلح در میان معلمان برای ارتقای ظرفیتهای آنان، ارتقای شایستگیهای فرهنگی معلمان است. توسعه سطح دانشی مرتبط با صلح در کنار توسعه مهارتهای فرهنگی معلمان به رشد آنها در این حوزه کمک می‌کند و آنها می‌توانند مهارتها و ظرفیتهای مربوط به صلح را در میان دانش‌آموزان ارتقا دهند (تیمن، ۲۰۱۰).

1. Clough
2. Thaman

بر این اساس، پژوهش حاضر با استفاده از دیدگاه شرکت‌کنندگان، مهم‌ترین ویژگی‌های این گروه از معلمان را تبیین کرد که در دو مضمون کلی شامل باورهای بنیادی درباره صلح و ویژگی‌های شخصیتی طبقه‌بندی شده است. براساس نتایج پژوهش حاضر، معلمانی که سواد صلح داشته باشند باید باورهای انسانی مشترک را کسب کنند؛ به این ترتیب که به محیط زیست، طبیعت و زیبایی احترام بگذارند، اعتقاد درونی به صلح داشته باشند و برای برقراری صلح پایدار تلاش کنند. این گروه از معلمان باید تلاش کنند تا مهارت‌های لازم را برای توسعه سواد صلح در اختیار دانش‌آموزان قرار دهند. معلمی که سواد صلح دارد باید انتقادپذیر باشد و در عین حال مهارت‌های لازم را برای نقد منصفانه و واقعی کسب کند؛ از گفتگو و مذاکره به مثابه ابزاری برای تعامل و حل مشکلات اساسی استفاده و دانش‌آموزان را برای استفاده مناسب از این ابزار ترغیب کند، به آزادی بیان اعتقاد واقعی داشته باشد و در عمل نیز به اصول آن پایبند باشد. معلمی که سواد صلح دارد باید رفتار و منشی آرام و انعطاف‌پذیر داشته باشد. مهارت‌های ارتباطی کلامی و غیرکلامی را به‌طور کامل کسب کرده و آن را در میدان عمل به کار بگیرد. در نهایت معلمی که از سواد صلح برخوردار است باید با احترام به دیگری به‌ویژه در جوامع چند فرهنگی مثل ایران، ضمن ارج نهادن به فرهنگ همه اقوام ارزشهای آن را در نظر بگیرد. به‌طور کلی معلمان در گسترش آموزش و پرورش نقشی کلیدی دارند. معلمانی که از سواد صلح برخوردارند می‌توانند نقشی بسزا در ترویج و آموزش صلح داشته باشند. مهم‌ترین عامل کیفیت، کنش و واکنش‌هایی است که میان معلمان و دانش‌آموزان اتفاق می‌افتد. عناصر این تعامل دانش، مهارت و حساسیت معلم از یک سو و انتظارات یادگیری، وضعیت اقتصادی و اجتماعی و ویژگی فرهنگی یادگیرندگان از سوی دیگر هستند که موفقیت یا شکست آموزش و پرورش را تعیین می‌کنند (رووف، ۱۳۷۴؛ به نقل از شاه‌محمدی، ۱۳۹۳: ۹). با نگاهی به ابعاد سواد صلح، می‌توان به این نتیجه رسید که ویژگی‌های معلمان برخوردار از سواد صلح با برخی از مهم‌ترین ابعاد سواد صلح ارتباط دارند و به راحتی قابل تبیین‌اند، ابعادی مانند درک دقیق معنای انسانیت و هنر زیستن که از مهم‌ترین ابعاد آن به‌شمار می‌رود. به‌طور کلی سواد صلح را می‌توان به منزله دیدگاه جدید نسبت به نیازهای اساسی انسان معرفی کرد. سواد صلح علاوه بر توجه به نیازهای جسمانی، نیازهای روانی و معنوی انسان را مورد توجه قرار می‌دهد. سواد صلح نیازهایی مانند معنا، هدف، تعلق، جهان‌بینی، وجدان، تخیل، امید و ... را مورد تأکید قرار می‌دهد که تأمین این نیازها به برآورده شدن نیازهای جسمانی انسان کمک می‌کند (طهماسبی و همکاران، ۱۴۰۱). نیازهای دیگری نیز در این حوزه قرار دارند که از اهمیتی ویژه برخوردارند. یکی از این نیازها پرورش روابط با دیگران است که تأثیر بسیار بر سایر ویژگی‌های انسان دارد. انسانها اشتیاق بسیار برای پروراندن روابط با دیگران دارند. پرورش روابط با دیگران شامل احترام، گوش دادن و همدلی با دیگران است و هر کدام از این مؤلفه‌ها و عناصر را می‌توان در حرفه معلمی در محیط‌های رسمی و غیررسمی آموزش جستجو کرد.

▲ محدودیتهای پژوهش ▲

- عدم تمایل برخی از افراد متخصص و صاحب نظر به مشارکت در فرایند مصاحبه
- کمبود پیشینه کافی مربوط به موضوع پژوهش در داخل کشور

▲ پیشنهادهای کاربردی ▲

- برگزاری کارگاهها و دورههای آموزشی برای معلمان در دورههای مختلف، برای اینکه همه معلمان با مفهوم سواد صلح آشنا شوند.
- برگزاری دورههای آموزشی تخصصی برای معلمان علاقه مند به حوزه سواد صلح، برای اینکه بتوان به ارتقای مهارتهای مربوط به سواد صلح در میان معلمان و دانش آموزان کمک کرد.
- گنجانیدن برنامههای آموزشی در زمینه شناسایی مهارتهای مربوط به سواد صلح برای اینکه معلمان بتوانند مهم ترین مهارتهای مربوط به سواد صلح را به صورت تلفیقی همراه با درسهای کلاسی به دانش آموزان آموزش دهند.
- تربیتی اتخاذ شود تا معلمان پس از آشنایی با مؤلفههای سواد صلح، برخی از مهم ترین این مؤلفهها را در فرایند یادگیری به ویژه در فرایند ارزشیابی مد نظر قرار دهند تا از این طریق به توسعه و ارتقای این مهارتها کمک کنند.

▲ پیشنهادهای پژوهشی ▲

- پیشنهاد می شود برای بررسی تجارب سایر کشورها در این زمینه مطالعات تطبیقی انجام گیرد.
- پیشنهاد می شود زمینه لازم برای تعریف و اجرای طرحهای گوناگون استانی و ملی در سطح آموزش و پرورش و حتی وزارت علوم فراهم شود.
- پیشنهاد می شود در پایان دورههای آموزشی مرتبط با این موضوع، پژوهشهای میدانی انجام شود و نتایج آن در جهت توسعه سواد صلح به کار گرفته شود.

- تیغ‌بخش، سمیرا؛ سعادت‌مند، زهره و کشتی‌آرای، نرگس. (۱۳۹۶). طراحی برنامه درسی مبتنی بر آموزش صلح در دوره ابتدایی، یک مطالعه کیفی. فصلنامه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۸ (۴)، ۲۳۹-۲۶۹.
- جاویدان، لیدا؛ علی‌اسماعیلی، عبدالله و شجاعی، علی‌اصغر. (۱۳۹۷). تدوین الگوی ویژگیها و شایستگی‌های معلمی بر اساس اسناد بالادستی نظام آموزش و پرورش. فصلنامه پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۲ (ویژه‌نامه)، ۱۱۲۳-۱۱۳۶.
- راهنمایات، شهرزاد. (۱۳۹۵). کوششی در تدوین نظریه تربیتی صلح‌محور و ارائه سرفصل برنامه درسی آموزش پیش‌دستانی بر آن مبنا. رساله دکتری، دانشگاه شیراز.
- رووف، علی. (۱۳۷۴). جنبش جهانی برای بهسازی تربیت معلم. تهران: انتشارات پژوهشکده تعلیم و تربیت.
- زمانی کوخولو، لیلا؛ سپاه‌منصور، مژگان و ابوالمعالی‌الحسینی، خدیجه. (۱۴۰۰). اثربخشی آموزش صلح بر شایستگی تحصیلی و جهت‌گیری مثبت دانش‌آموزان نسبت به مدرسه. پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۵ (۵۳)، ۸۳-۹۷.
doi: 20.1001.1.23831324.1400.15.53.6.0
- زینال‌پور، حامد؛ طالب‌زاده، محسن و فتحی‌واجارگاه، کورش. (۱۳۹۴). تحلیل محتوای کتب علوم اجتماعی دوره متوسطه در ارتباط با مفاهیم حقوق بشر. پژوهش در برنامه‌ریزی درسی (دانش و پژوهش در علوم تربیتی - برنامه‌ریزی درسی)، ۱۲ (۱۸)، ۴۲-۵۳.
- شاه‌محمدی، نیره. (۱۳۹۳). صلاحیت‌ها و شایستگی‌های آموزگار عصر حاضر. رشد آموزش ابتدایی، ۱۸ (۱)، ۸-۱۳.
- طهماسبی، زهره؛ فتحی‌واجارگاه، کورش؛ انصاری، باقر و عباسی، اسدالله. (۱۴۰۱). شناسایی مؤلفه‌های سواد صلح معلمان متوسطه دوره اول. مجله نوآوری‌های آموزشی، ۲۱ (۳)، ۱۲۳-۱۵۰.
doi: 10.22034/JEI.2022.303166.2094
- فتحی‌واجارگاه، کورش. (۱۳۸۲). بررسی جایگاه صلح و جنگ در کتب درسی دوره ابتدایی کشور. پژوهشنامه دانشکده ادبیات علوم انسانی دانشگاه شهید بهشتی، ۳۸ (۲)، ۲۵-۴۸.
- فتحی‌واجارگاه، کورش و اسلامی، معصومه. (۱۳۸۷). بررسی میزان توجه به «آموزش صلح» در برنامه درسی دوره ابتدایی از دیدگاه متخصصان تعلیم و تربیت، کارشناسان برنامه‌ریزی درسی و معلمان دوره ابتدایی شهر تهران. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ۷ (۲)، ۴۹-۷۶.
- فراستخواه، مقصود. (۱۳۹۵). روش تحقیق کیفی در علوم اجتماعی با تأکید بر نظریه بر پایه (گراندد تئوری). تهران: نشر آگاه.
- فلاح نودهی، معصومه. (۱۳۸۸). بررسی مولفه‌های آموزش صلح یونسکو در اسناد و مدارک جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۳-۸۵): سند چشم‌انداز بیست‌ساله نظام جمهوری اسلامی ایران، اهداف کلی آموزش و پرورش ایران، اهداف دوره متوسطه. دانش‌ور رفتار، ۱۶ (۳۶)، ۵۵-۶۸.
- فیروز‌کمیشانی، فاطمه. (۱۳۹۳). بررسی ویژگیهای آموزش صلح در برنامه درسی دوره ابتدایی از دیدگاه کارشناسان و معلمان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی.
- مرزوقی، رحمت‌اله؛ محمدی، مهدی؛ شمشری، بابک و دادگر، همایون. (۱۳۹۶). تدوین برنامه درسی صلح در آموزش عالی: یک مطالعه کیفی. مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، ۱۰ (۵)، ۳۸۴-۳۹۶.

Chappell, P. K. (2012). *Peaceful revolution: How we can create the future needed for humanity's survival*. Easton Studio Press.

Chappell, P. K. (2017). *What is peace literacy?* Nuclear Age Peace Foundation Committed to a world free of nuclear weapons. Available at:

https://www.wagingpeace.org/wp-content/uploads/2017/04/peace_literacy_2017.pdf.

- Chappell, P. K. (2018). *A new peace paradigm: Our human needs and the tangles of trauma*. Available at: http://paulkchappell.com/wp-content/uploads/2018/10/PL_web_NewPeaceParadigmJun2018.pdf
- Clough, S. (2021). Peace literacy, cognitive bias, and structural injustice. In N. Osei-Kofi, B. Boovy, & K. Furman (Eds.), *Transformative approaches to social justice education*. Routledge.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2010). Peace education in the classroom: Creating effective peace education programs. In G. Salomon & E. Cairns (Eds.), *Handbook on peace education* (pp. 223-240). Psychology Press.
- Montessori, M. (1949). *Education and peace*. (H.R. Lane, Trans.). Chicago, IL: Henry Regerny.
- Nuclear Age Peace Foundation. (2019). *Implementing the 2030 Agenda through Peace Literacy*. Available at: https://sdgs.un.org/sites/default/files/documents/228835_Nuclear_Age_Peace_Foundation.pdf
- Nuget, M. (2014). *Deepening dialogue in silent spaces: Ireland's pedagogy of peace*. Doctoral dissertation, National University of Ireland Maynooth.
- Thaman, K. H. (2010). Teacher capacities for working towards peace and sustainable development. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 11(4), 353-364. <https://doi.org/10.1108/14676371011077577>
- Uko, E. S., Igbineweka, P. O., Odigwe, F.N. (2015). Promoting peace education for behavioral changes in public secondary schools in Calabar Municipality Council Area, Cross River State, Nigeria. *Journal of Education and Practice*, 6(23), 144-149.
- UNESCO. (2011). *Media and information literacy curriculum for teacher*. Paris: UNESCO. Available at: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Experts' View on Characteristics of Peace Literate Teachers

Z. Tahmaasbi¹ ◉ K. Fathi Vaajaargaah, Ph.D.^{2*} ◉ B. Ansaari, Ph.D.³ ◉ A. Abbaasi, Ph.D.⁴

Abstract

To determine the characteristics of peace literate teachers from the experts' perspective, a number of university professors, peace education activists, and high school teachers were interviewed. The interviews were semi-structured and the number of the interviewees reached 15 by the time a theoretical saturation was obtained. The collected data were coded and analyzed. To ascertain the validity of the findings, all aspects of the study were reexamined. The most important characteristics of peace literate teachers can be categorized in two: basic beliefs on peace, and personality characteristics. According to these experts, a peace literate teacher believes in peace and actively pursues it, while respecting others, the environment, the nature, and the beauty therein. They are also receptive to criticism while being able to critically evaluate situations and help students to do the same.

Keywords: peace literacy, teachers, grounded theory, characteristics

Date Received: Aug. 27, 2022

Date Accepted: April 10, 2023

This article is derived from the first author's Doctoral Dissertation.

1. Doctoral student in Education & Counseling, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran.
2. Professor, Department of Education, Faculty of Education and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. (Corresponding Author)
E-mail: K-fathi@sbu.ac.ir
3. Associate Professor, Department of Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.
4. Assistant Professor, Department of Education, Payam-e Noor University, South Tehran Branch, Tehran, Iran.